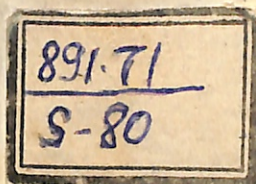

43 50

արդարև

ժողովրդական
դատաբանական

2064

Կ. Պաշտ. 910

392

ԿՈՄ ԼԵՒ ԹՕԼՍԹՕՅ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Ա..

ՄԱՐԴԻԿ ԻՆՉՈՎ ԿԱՊՐԻՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Ե. Բ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՍԿԻՏՈՐԻ

891.71

S-80

1905

12003

1910

ՅՊԱԳՐ. ՕՆՆԵԿ ԲԱՐՍԵՂՆԱՆ ՆԻ ՈՐԴԻ
ՂԱՆԹԻՉ - Կ. ՊՈԼԻՍ

2011

891.71

S-80

ԿՈՄՍ ԼԵԻ ԹՕԼՍԹՕ3

պր.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Ա.

ՄԱՐԴԻԿ ԻՆՉՈՎ ԿԱՊՐԻՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Ե. Բ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՍԿԻՏԱՐԻ

392

13794

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Թօլսթոյ ժամանակակից մեծագոյն հաննարներէն մէկն է: Իր գրականութիւնը սառապող մարդկութեան համար խորունկ կարեկցութեան մը արսայայտութիւնը կը պարունակէ:

Սկիւսարի Ե. Ք. Ընկերակցութիւնը բարգմանելով համբաւաւոր հեղինակին այս պատմուածքը կը կարծէ, Սիրոյ բազաւորութեան երկրիս վրայ տարածումին եւ հայ գրականութեան կենսաւորումին նպաստած ըլլալ:

346-54 9

ՄԱՐԴԻԿ ԻՆՉՈՎ, ԿՄՊՐԻՆ

«Մեք գիտեմք զի փոխեցաք ի մահուանէ ի կեանս, քանզի սիրեմք զեղբարս, իսկ որ ոչն սիրէ, անգէն ի մահու մնայ:»

(Ա. Բ. Բ. Յ. 14.):

«Որ ունիցի զկեանս ինչ զաշխարհիս, և տեսանիցէ զեղբայր իւր կորստեալ իւրիք, և փակիցէ զգութս իւր առ ի նմանէ, զիա՞րդ սէրն Աստուծոյ ի նմա իցէ բնակեալ: Որդեակք, մի՛ բանիւք և լեզուօք սիրեսցուք, այլ արդեամբ և ճշմարտութեամբ:»

(Խ. Գ. 17, 18.):

«Սիրելիք, սիրեսցուք զմիմեանս, զի սէր Աստուծոյ է, և ամենայն որ զԱստուծոյ սիրէ՝, Աստուծոյ է ծնեալ և ճանաչէ զԱստուծո: Եւ որ ոչն սիրէ՝ ոչ ճանաչէ զԱստուծոյն իսկ Աստուծո սէր է:»

(Խ. Գ. 7, 8.):

«Աստուծո ուրուք երբեք չիք տեսալ. եթէ սիրեսցուք զմիմեանս, Աստուծո ի մեզ բնաչէ, և սէր նորա ի մեզ կատարեալ է:»

(Խ. Գ. 12.):

«... Աստուծո սէր է, և որ կայ ի սէրն՝ բնակեալ է Աստուծո և Աստուծո ի նմա բնակէ:»

(Խ. Գ. 16.):

«Եթէ որ ասիցէ եթէ սիրեմք զԱստուծո, և զեղբայր իւր ասիցէ, սուտ է. որ ոչ սիրէ զեղբայր իւր քոր տեսանէ, զԱստուծոյն զոր ոչն ետես՝ զիա՞րդ կարիցէ սիրել:»

(Խ. Գ. 20.):

Ա.

Տունէ և հողէ զուրկ հնակարկատ մը կար որ զաւակներուն հետ գիւղական խրճիթի մը փոքր սենեակին մէջ կը բնակէր և ապրուստը կը ճարէր կօշիկներ շինելով: Հացը սուղ էր, աշխատութիւնն ալ աժան՝ որով ստիպուած էր ամբողջ վաստակը ուտեստեղէնի ծախսել:

Կօշկակարը և կիսը միայն մէկ հատ մուշտակէ վերարկ ու ունէին ան ալ խիստ հին: Երկու տարի է ի վեր մարդը

կը խորհէր նոր վերարկու մը շինելու համար ոչխարի մորթ գնել:

Ձմրան մօտ կօշկակարը թղթադրամ՝ երեք բուպլիի (36 դրուշ) գումար մը խնայած և ի պահ դրած էր կնոջը սնտուկին մէջ, Ասկէ զատ գիւղացիները հինգ բուպլիի եւ քսան կոպէկի (62 $\frac{1}{2}$ դրուշ) չափ գումար մը կը պարտէին իրեն:

Ձմեռ առաւօտ մը մարդը որոշեց գիւղ իջնալ՝ նոր վերարկուն գնելու համար: Շապիկին վրայէն հագաւ կնոջը Ձինական գեղին կտաւով պատատուած պարեգօտը. անոր վրայէն ալ իր լաթէ վերարկուն: Գրպանը խօթեց երեք բուպլիի ողջ թղթադրամը, գաւազանը առաւ և նախաճաշը ընելէ վերջ ճամբայ ելաւ:

Առանձինն կը մտածէր ու կ'ըսէր.

« Հինգ բուպլիի գիւղացիներէն պիտի առնեմ, երեք ալ դրպանս ունիմ՝ այս գումարով վերարկուի մը բաւելու չափ ոչխարի մորթ կարելի է գնել »:

Կօշկակարը գիւղ հասաւ եւ գիւղացիներէն միոյն խրճիթը մտաւ: Մարդը գուրս ելած էր: Թէեւ կինը մերժեց նոյն վայրկեանին ու եւ դրամ տալ, սակայն խոստացաւ շաբաթ մը վերջ պարտքը ղրկել ամուսնոյն միջոցաւ: Ուրիշ գիւղացիի մը գիմեց՝ ան ալ երդումով ըսաւ թէ գրամ չ'ունէր եւ հանեց քսան կոպէկ վճարեց՝ կոշիկներու նորոգութեան համար: Կօշկակարը փորձեց վարկով ոչխարի մորթ ձեռք ձգել, սակայն վաճառականը մերժեց: « Դրամը բե՛ր » ըսաւ վաճառականը « եւ վերջը ուղածդ ընտրէ, ապառիկ բան ծախելուն համը առած եմ »:

Այսպէս՝ հակառակ կրած նեղութիւններուն, կօշիկներու նորոգութեան համար ստացած քսան կոպէկէն զատ ոչինչ ձեռք ձգեց, ու յուսահատութենէ մղեալ այդ քսան կոպէկը օղիի տալէ վերջ դէպի տուն ճամբայ ելաւ:

Առաւօտուն շատ մօտ էր, սակայն հիմա, առանց ոչխարէ վերարկուի, օղին խմելէ վերջ ինքզինքը տաք կը զգար: Գաւազանը սառած գետինին զարնելով կը յառաջանար ու ինքնիրեն կը մրմնջէր:—

« Առանց վերարկուի ինքզինքս տաք կը զգամ, Բիչիկ մը օղի ճնկեցի ու ան ներսս չըջան կ'ընէ կոր: Վերար-

կուի պէտք չունիմ. շատ աղէկ եմ՝ եւ բոլոր ցաւերս ալ մոռցած: Ահա աս տեսակ մարդ մըն եմ ես, վերարկուն ի՞նչ պիտի ընեմ. ամբողջ կեանքիս մէջ վերարկուի եմ. ի պէտք չունիմ: Միայն թէ մեր կինը քէն պիտի ընէ հետս ըրածը պարզապէս ամօթ է. իրեն համար աշխատիմ, ան ալ հետս այս կերպով վարուի: Լա՛ւ քիչ մը սպասէ. Աստուած վկայ քեզի կը սորվեցնեմ եթէ ստակը չի բերես: Քսան կոպէկը ձեռքիս մէջ գնելով կը կարծես թէ զիս կրնամ խաբել: Քսան կոպէկով ի՞նչ կրնայի ընել խմելէ զատ: Լաւ եթէ գունս ստակ չ'ունիս իմ ստակս ուրկէ է, դուն արջառ, տուն ամէն ինչ ունիս, ես ոչինչ ունիմ: Քու հացդ գուն կը պատրաստես, ես սախպուած եմ իմինս գնել: Շաբաթը երեք բուպլիի կը վճարեմ միայն հացի համար: Տուն պիտի երթամ եթէ հացը հատած է, մէկ ու կէս բուպլի ես պիտի աս: Ստակս անպատճառ վճարելու եմ »:

Կօշկակարը մօտեցած էր փոքրիկ մատուռի մը, ուր ճամբան դարձուածք մը կ'առնէր: Հեռուն նայեցաւ եւ կարծես պատին մօտիկը աչքերուն ճերմակ բան մը երեւցաւ: Մութը կոխել սկսած էր, ուստի աչքերը չփեց անգամ մը, սակայն այս անգամ ալ չկրցաւ առարկային ինչ ըլլալը ճշգրել:

« Այդ տեղ քար չկար », խորհեցաւ « Արգեօք գաղա՞ն մըն է, սակայն կենդանիի երեւոյթ չունի. գլուխը մարդու գլուխ է, սակայն շատ սպիտակ է: Ոսկէ զատ մարդը հոտ ի՞նչ բան ունի »: Կօշկակարը մօտեցած ըլլալով հիմա որոշակի կրնար տեսնել: Յիրաւի մարդ մըն էր ան, կամ մեռած էր կամ ողջ: Վախով համակուած խորհել սկսաւ, « մէկը սպաննած ու մերկացուցած ըլլալու է զինքը՝ ու այս վիճակին մէջ հոս ձգած: Եթէ քովը երթալով վերցնեմ, գլխուս փորձանք կուգայ վերջը »:

Սկսաւ ճամբան շարունակել ու անկիւնը անցաւ: Մարդը այլեւս չէր տեսնուիր: Մատուռին քովէն բաւական հեռանալէ վերջ ետին նայեցաւ անգամ մը ու տեսաւ որ մարդը նստած կը շարժէր և կարծես իրեն կը նայէր: Կօշկակարը ալ աւելի վախցաւ եւ խորհեցաւ. « Ի՞նչ ընեմ,

ճամբաս շարունակեմ թէ քովը երթամ: Տէրը գիտէ թէ ո՞վ է այս մարդը եւ հոս ի՞նչ կ'ընէ: Ո եւ է օգտակար նպատակի չի կրնար ծառայել: Եթէ քովը երթամ, թեւեւ վրաս յարձակի եւ վնասէ ենծի, այն ատեն ի՞նչ ընեմ: Եթէ նոյն իսկ չի յարձակի ի՞նչ օգուտ կրնամ ունենալ իրեն: Չեմ ուզեր նեղութեան ենթարկուիլ մերկ մուրացիկի մը համար: Գիտեմ գլխուս գալիքը, պէտք պիտի ըլլայ մերկանալ բոլոր ունեցածէս եւ անոր տալ: Աստուծոյ օգնութեամբ աս տեղէն հեռանայի:»

Փութով կը յառաջանար: Մատուռէն բաւական մը հեռացած էր արդէն եւ ահա, խիղճը սկսաւ գինքը տանջել: Ճամբուն մէջտեղը կանգ առաւ:

«Ի՞նչ կընես, Սիմոն,» ըսաւ ինքզինքին, «նեղութեան ենթարկուած եւ մահամերձ վիճակի մէջ մարդ մը կայ եւ դուն վախնալով կ'առնես կը քալես: Արդեօք շատ հարո՞ւստ ես եւ կը վախնաս որ քեզ կը կողոպտեն: Սիմոն, իմաստուն ընթացք չէ այս:»

Բ.

Սիմոն մարդուն մօտեցաւ եւ ուշադիր ականարկով մը քննեց զայն: Երիտասարդ էր ան ու զօրաւոր կազմ ունէր: Մարմնոյն վրայ ո եւ է վերք չկար, միայն թէ սառած եւ վախցած երեւոյթ մը ունէր: Ընկճուած երեւոյթով մը նըստած էր եւ կարծես գլուխը վեր վերցնելու եւ Սիմոնին նայելու ոյժ չունէր: Սիմոն աւելի մօտեցաւ: Մարդը կարծես յանկարծ արթնցաւ, գլուխը վեր վերցուց, աչքերը բացաւ եւ Սիմոնին նայեցաւ: Այդ ականարկը պատճառեղաւ որ Սիմոն անծանօթը սիրեր: Հանեց տաքուկ կօշիկները, հանեց մէջքի գօտին ու կօշիկներուն վրայ դրաւ, վերարկուն իսկ հանեց:

«Պօսելու եւայլնի ժամանակ չէ՝ չուտով հագիր ասոնք:» Սիմոն մարդուն ձեռքէն բռնելով ոտքի հանեց զայն: Տեսաւ որ սրունքները պնդակազմ էին, մարմինը մաքուր ու բարեձեւ, դէմքն ալ գրաւիչ: Վերարկուն մարդուն ուսե-

րուն վրայ դրաւ եւ որովհետեւ ան վերարկուն թեւերը չի կրցաւ գտնալ օգնեց ու հագցուց, գօտիով ալ մէջքը լաւ մը պատտեց: Հնամենի գլխարկը հանելով մարդուն գլուխը դրաւ, սակայն իր գլուխը մտիլ սկսաւ: «Ճաշդատ գլխուս վրայ մազ չունիմ, սակայն ան երկայն ու խոփ մազեր ունի:» Այս տրամաբանութենէն վերջ գլխարկը հանեց ու դարձեալ գլուխը դրաւ: «Աղէկ կ'ըլլայ որ կօշիկներս ալ հագցնեմ:» ըսաւ իւրովի ու մարդը գետնին վրայ նստեցնելով կօշիկները հագցուց: Այս ալ լմնցնելէ վերջ «եղբայր,» ըսաւ մարդուն, շարժէ որպէսզի տաքնաս: Մի մտմտար, այս բաները մեր ձեռքով չեն կրնար կարգադրուիլ:»

Մարդը ոտքի ելաւ եւ յուզմամբ Սիմոնին նայեցաւ, սակայն ոչ մէկ բառ կրցաւ արտասանել:

«Լա՛ւ, ինչո՞ւ չես խօսիր: Չմեռ որ հոս անցնելու չենք. պէտք է տուն երթալ: Առ սա գաւազանս եւ անոր կրթնէն թէ ինքզինքդ տկար կը զգաս: Օն զգաստացի՛ր:»

Մարդը սկսաւ մեղմօրէն քալել եւ մինչ ճամբէն վար կ'իջնէին Սիմոն հարցուց.

— Լա՛ւ, ու՞րկէ, կուգաս տեսնենք:

— Այս կողմերէն չեմ:

— Այս կողմի մարդիկը կը ճանչնամ: Ի՞նչպէս այս մատուռին մօտերը եկար:

— Չեմ կրնար ըսել:

— Մէկը քեզ վերաւորեց:

— Ոչ ոք զիս վերաւորեց: Ես Աստուծոյ կողմէ պատժուեցայ:

— Այդ սովորական ճշմարտութիւն մըն է, ամէն մարդ Աստուծոյ կը պատժուի, սակայն կերպով մը պէտք է ապրիլ: Ո՞ւր երթալ կ'ուզես:

— Ինծի համար ամէն տեղ մէկ է:

Սիմոն ապշահար կեցած էր: Մարդը չարագործի երեւոյթ չունէր, խօսակցութիւնը փափուկ էր եւ սակայն իր մասին ո եւ է յայտնութիւն ընելէ կը խուսափէր:

Սիմոն ըսաւ իւրովի «Ինծի ի՞նչ իր ինքնութիւնը» ու խօսքը օտարականին ուղղելով:

«Լաւ, եթէ կ'ուզես իմ տունս երթանք, հոն կ'ընաս հանգչիլ եւ ինքզինքդ տաքցնել քիչիկ մը» ըսաւ:

Սիմոն դէպ ի խրճիթ կ'երթար օտարականն ալ քովի կէն կ'ընկերանար: Հովը Սիմոնի չապիկին մէջէն անցնելով դող կ'ազդէր:

«Ահա աղուոր վերաբերու մը: Գիւղ գացի մորթէ վերաբերու մը գնելու համար ու քաֆթանս (*) ալ ձեռքէ հանեցի. ասկէ զատ հետս մերկ մուրացիկ մը տուն կը տանիմ: Մարթա գոհ չպիտի մնայ»:

Մարթա միտքը ինչալուսն պէս. ինքզինքը անհանգիստ զգաց: Օտարականին վրայ նայեցաւ անգամ մը և երբ յիշեց այն ակնարկը որ ան նետած էր իր վրայ մատուռին մօտիկը սիրտը ուժգին կերպով բաբախել սկսաւ:

Գ.

Սիմոնին կինը կանուխ մը գործերը լմնցուցած, վառելափայտը պատրաստած, ջուրը բերած, տղաքը կերակրած, քիչ մը կերակուր կերած էր ու նստած կը խորհէր հացը այսօր և կամ վաղը շաղուելուն վրայ: Դեռ հացի մեծկակ կեղեւ մը կար:

«Եթէ Սիմոն հացը հոն կերաւ» կը խորհէր նէ և եթէ գիշերը քիչ ուտէ, վաղուան համար բաւական հաց պիտի մնայ:» Մարթա հացը անգամ մը ձեռքին մէջ դարձնելէ վերջ ըսաւ «Հացը այսօր չպիտի շաղուեմ. հացի մը ալիւր ունինք, մինչեւ Ուրբաթ պէտք է բաւեցնել ան»:

Մարթա մէկդի դրաւ հացը եւ ամուսնոյն չապիկին մէկ պատուումով կարելու համար սեղանին առջեւը նստաւ: Կարելու ատեն միտքը եկաւ ամուսինը եւ իր գնելիք ոչխարի մորթերը: «Երանի թէ վաճառականը զինքը չխաբէ: Բարի մարդուկս շատ դիւրահաւան է: Ինք ուրիշը չի խաբեր, բայց տղայ մը իսկ կ'ընայ իր քիթէն բռնել: Ութը ըուպիին կարեւոր գումար մըն է: Աղուոր վերաբերու մը

(*) Երկայն լաթէ վերաբերու մը որ գիւղացիները կը հագնին:

կարելի է գնել անով: Թող խաղախորդուած չըլլայ ինչ կ'ըլլայ: Անցեալ ձմեռ առանց վերաբերուի որքան նեղուեցանք: Ո՛չ գետ կըցանք երթալ ոչ ալ ուրիշ տեղ մը: Ունեցածս չունեցածս կը հագնէր դուրս կ'ելլար: Բաւական ատենէ ի վեր մեկնած է հիմա եկած ըլլալու էր: Փոքրիկ աղաւեհակս չեմ յուսար որ գինովցած ըլլայ:»

Մարթա մինչ այսպէս կը խորհէր, դրանք ճշնչելը ու մէկու մը ներս մտնելը լսեց, Ասեղը չապիկին վրայ խօթեց և դէպ ի նրբանցք յառաջացաւ, Երկու մարդ տեսաւ: Մէկը Սիմոնն էր և միւսը օտարական գիւղացի մը որուն գլուխը գլխարկ չկար ու հին կօշիկներ կը կրէր:

Մարթա վայրկենապէս օդի ի հոտ առաւ ամուսնոյն չունջէն, «Ահա վախս իրականացաւ, գացեր լաւ մը գինովցեր է»: Յաւով դիտեց որ քաֆթանը չէր հագած ու միայն վերաբերուն վրան կը տեսնուէր, ձեռքը բան մը հունէր, լուռ կեցած էր և անհանգիստ երևոյթ մը ունէր: Կնոջ սիրտը կոտրեցաւ:

«Ամբողջ ստակը օդի է վատներ, Թափառաշրջիկ գինեմուրի մը հետ խմելէ վերջ հիմա ալ առեր զայն տուն է բերեր» կը տրամաբանէր:

Մարթա թողուց որ սենեակէն ներս մտնեն, ինքն ալ անոնց ետեւէն մտաւ: Տեսաւ որ օտարականը երիտասարդ էր ու իրենց քաֆթանը կը կրէր, Քաֆթանին ներքեւ չապիկ չէր երեւար ու գլուխը գլխարկ չկար: Օտարականը սենեակ մտնելուն պէս, աչքերը գետնին յառած անշարժ կեցաւ:

«Վախկոտ երեւոյթ մը ունի, աղէկ մարդ չ'երեւար» ըսաւ Մարթա իւրովի ու փուռին մօտեցաւ խոժոռ դէմքով: Հոս կեցաւ ու սկսաւ շարժումներին դիտել: Սիմոն չափաւոր զարկաւ այս շարժումները եւ գլխարկը հանելով նստարանին վրայ դրաւ:

«Մարթա՛, մեղի քիչ մը ուտելու բան կուտա՞ս»:

Մարթա գլուխը շարժելով ակռաներուն մէջէն բաներ մը մըմռաց ու փուռին քովէն չի հեռացաւ: Սիմոն դիտեց

որ կիներ լաւ տրամադրութիւններու մէջ չէր գտնուեր։
Չնչմարել ձեւացուց եւ օտարականին ձեռքէն բռնելով,

— Նստէ, եղբայր, եկուր ճաշենք. ըսաւ։

Օտարականը նստաւ նստարանին վրայ։

— Մարթա բան մը չե՞ս եփած։

Մարթա ամուսնոյն պատախաճելով, զայրացկոտ ըսաւ

— Եփեցի, սակայն ոչ քեզի համար։ Օղին խելքդ
թոցուցե՞ր է։ Դուրս ելար վերարկու մը գնելու համար
ու հիմա տուն կը վերադառնաս առանց վրայի քաֆթանիդ
ու հետդ մերկ թափառաշրջիկ մը կը բերես։ Չե՞ղ նման
գինովներուն ճաշ չունիմ։

— Կը բաւէ՞, Մարթա՛, ինչո՞ւ սանձարձակ լեզուիդ
կուտաս, առաջին անգամ հարցուր թէ ի՞նչ տեսակ մարդ
է հետինս։

— Ստակը ի՞նչ ըրիր։

Սիմոն քաֆթանին գրպանէն ստակը հանեց ու սեղա-
նին վրայ դրաւ։

— Ահա՛ ստակը, Թրիվանօֆ պարտքը չի վճարեց. խոս
տացաւ վաղը վճարել։

Մարթա ալ աւելի կատղեցաւ. Սիմոն վերարկուն չէր
գնած, քաֆթանը մերկ մուրացիկին յանձնած և զանիկա
առած հետը տուն էր բերած։ Ստակը պահելու համար սե-
ղանին վրայէն քաշել առնելէ վերջ աւելցուց։

— Ճաշ չկայ, քու բոլոր մերկ մուրացիկներդ չեմ
կընար կերակրել։

— Մարթա՛, կա՛մ լեզուդ բռնէ և կա՛մ ինծի մտիկ
ըրէ։

— Գինով խենդէ մը ինչ խելացի խօսք կարելի է ակն-
կալել։ Քեզ հետ չամուսնանալով ո՛րքա՞ն, իմաստուն բան
մը ըրած կ'ըլլայի։ Խմա՛ն, Մայրս քանի մը կտոր ճեր-
մակեղէն տուաւ ինծի, ծախեցիր ու ստակը օղիի տուիր.
դուրս ելար վերարկու մը գնելու համար, այդ ստակն ալ
խմելիքի տուիր։

Սիմոն ուղեց բացատրել մարդուն ուր հանդիպած և
օղիի համար քսան կոպէկ տուած ըլլալը, սակայն Մարթա

զայրացած մէկ բառ արտասանելու պատենութիւն չէր
տար։ Տասը տարի առաջ բոլոր պատահաններու տրցակը
բացաւ և բառերը իրարու ետեւէ տեղացուց։ Յանդիմանեց
ու յանդիմանեց և վերջն ալ Սիմոնին վրայ խոյացաւ ու
զգեստին թեւերը քաշքշելով ըսաւ. «Տու՛ր սա՛ վերարկուս
ատիկա վերջինս է. սակայն քու հո՞ղդ է կ'առնես, աղուոր
մը կը հագնես։ Շո՛ւտ ըրէ, տո՛ւր, թշուառական շուն։
Սատանան քեզ տանի՛ւ։»

Սիմոն վերարկուն մէկ թեւը հանելու վրայ էր.
Մարթայի քաշքշելուն վրայ կարերը քակուեցան։ Մարթա
բռնութեամբ քաշեց հանեց զայն, գլխուն վրայէն նեւեց
ու զէպի դուռ յառաջացաւ։ Դուրս ելլելու վրայ էր՝ կե-
ցաւ։ Երկու մտքէ էր, մէկ կողմէն կ'ուզէր վրէժը լուծել,
միւս կողմէ օտարականին ո՛վ ըլլալը կը փափաքէր հաս-
կընալ։

Պ.

Մարթա կանգ առաւ ու ըսաւ.

— Եթէ իրապէս լաւ մարդ մը ըլլար մերկ չէր ըլլար։
Նոյն իսկ շապիկ մը չունի։ Վատահաբար չարագործին
մէկն է։ Ինչո՞ւ ուր գտնալդ չես ըսեր։

— Սակայն եկածէս ի վեր ջանացի այդ կէտը բացատ-
րել։ Երբ մատուռին քովէն կուգայի, այս մարդը հոն սա-
ռած վիճակի մէջ գտայ։ Ամառ չէ որ մարդ մերկ նստի։
Աստուած զիս իւր մօտը առաջնորդեց եթէ ոչ պիտի մեռ-
նէր հոն։ Լա՛ւ, ի՞նչ ընել էր պարտականութիւնս։ Ի՞նչպէս
կրնայի գուշակել թէ ինչ պատահած էր այս մարդուն։
Ուստի հագուեցուցի ու հոս բերի։ Մի՛ բարկանար Մար-
թա, ինչո՞ւ կը մեղանչես, ամէնքս ալ պիտի մեռնինք։

Մարթա ուղեց դարձեալ յանդիմանել, սակայն օտա-
րականին վրայ նայեցաւ ու բան մը չըսաւ։ Օտարականը
անշարժ նստած էր նստարանին մէկ քովիկը։

Չեռքերը խաչաձեւած դրած էր սրունքներուն վրայ։
Գլուխը կախ էր ու աչքերը գոց։ Մարթա լուռ կը մնար։

— Մարթա՛ քու մէջդ Աստուծոյ հոգին չկա՞յ։

Մարթա լսեց այս բառերը, օտարականին վրայ ահա-
նարկ մը նետեց և մէկէնիմէկ սիրտը կակուղցաւ: Դուռնէն
դուռն ելաւ, փութին մօտ գնաց: Աման մը դրաւ սեղանին
վրայ ու մէջը քլաւ (տեսակ մը հեղուկ) լիցուց և պահած
հացի կեղեւը, զգալ ու դանակ բերաւ:

— Ահա՛ կերակուրնիդ, ըսաւ Մարթա:

Սիմոն օտարականը մօտը կանչեց. հացը ամանին մէջ
փշրեց և սկսաւ ուտել: Մարթա սեղանին մէկ անկիւնը
նստած ու դէմքը ձեռքին վրայ հանգչեցուցած օտարականը
կը քննէր:

Մարթա սկսաւ խղճալ անոր վրայ՝ ու սիրել զայն: Օտարականին դէմքը յանկարծակի պայծառացաւ, աչքերը
կնոջը ուղղեց ու փայտեցաւ: Ծաշերնին լիմցուցին: Մար-
թա սեղանը վերցուց ու սկսաւ օտարականը հարցաքննել:

— Ուրկէ կուգաս:

— Այս կողմերէն չեմ:

— Ի՞նչպէս եղաւ որ այդ ձամբուն վրայ ինկար:

— Չեմ կրնար ըսել:

— Մէկը քեզ կողոպտեց:

— Աստուած զիս պատժեց:

— Եւ հոն այնպէս մերկ պառկած էիր:

— Այո՛, բոլորովին մերկ: Սոսկայի կը մտէի: Սիմոն
զիս տեսաւ ու վրաս գլթաց: Քաֆթանը հանելով ինծի
հագցուց և զիս տուն առաջնորդեց: Հոս դուն զիս կերակ-
րեցիր և մեղքնալով խմելու ջուր տուիր ինձ: Ասոր հա-
մար Աստուած քեզ պիտի վարձատրէ:

Մարթա ոտքի ելնելով պատուհանին մէջէն առաւ
Սիմոնի կարկառուած հինցած շապիկը և օտարականին
տուաւ: Տարատ մը գտաւ՝ ան ալ տուաւ:

— Ա՛, ըսաւ, կը տեսնեմ թէ շապիկ մը իսկ չունիս:
Հագիր սա՛ և ուզած տեղդ պառկէ:

Օտարականը քաֆթանը հանեց, շապիկը հագաւ և
ձեղնայարկը ելնելով պառկեցաւ: Մարթա լոյսը մարեց
քաֆթանին մէկ ծայրը վրան առաւ և ամուսնոյն քովի կը

պառկեցաւ: Սակայն ո՛չ կրցաւ քնանալ և ո՛չ ալ օտա-
րականը մտքէն հեռացնել: Երբ կը մտածէր կերած վերջին
հացի կտորին, հետեւեալ օրը հաց չըլլալուն, օտարականին
տուած տաքատին ու շապիկին մասին՝ անհանգիստ կը զգար
ինքզինքը, սակայն երբ միտքը կ'իյնար օտարականին ժը-
պիտը սիրտը կը հրճուէր ուրախութեամբ:

Մարթա երկար ատեն անքուն մնաց, վերջը վերջը
հասկցաւ թէ Սիմոն ալ չէր քնանար և քաֆթանը վրան
կը քաշէր:

— Սիմոն, ըսաւ նէ:

— Ի՞նչ է:

— Հացի վերջին կտորը կերանք և վաղուան համար
հաց չեմ շաղուած ի՞նչ պիտի ընենք: Դրացի Ամէլիայէն
քիչ մը բան փոխ առնե՞մ. ի՞նչ կ'ըսես:

— Որ՛քան ատեն որ ողջ ենք, անօթի չպիտի մնանք:
Կինը ձայն չհանեց ու խորհիլ սկսաւ: Յետոյ աւել-
ցուց:

— Աղէկ մարդ մը կ'երևայ. սակայն իր մասին ինչո՞ւ
բան մը չի յայտներ:

— Ինձ այնպէս կուգայ որ չի կրնար:

— Սիմոն:

— Ի՞նչ է:

— Մենք ուրիշներու կուտանք ուրիշները մեզի ինչու
չեն տար:

Սիմոն պատասխան մը չկրնալով գտնել աւելցուց.

— Կը բաւէ՛. ա՛լ չխօսինք, և միւս կողմը դառնալով
սկսաւ քնանալ:

Ե.

Հետեւեալ առաւօտուն Սիմոն արթնցաւ: Տղաքը տա-
կաւին կը քնանային. կինը դրացիին դացած էր քիչ մը
հաց փոխ առնելու համար: Օտարականը իր հին շապիկով
ու տաքատով նստարանին վրայ նստած վեր կը նայէր ու
դէմքը աւելի պայծառ էր այսօր: Սիմոն ըսաւ:

— Լաւ, բարեկամս, ստամոքսը հաց և մերկ մարմինը

ղգեստ կ'ուզէ: Բու ապրուստդ շահելու ես: Ձեռքէդ ի՞նչ կուգայ տեսնենք:

— Ոչինչ գիտեմ:

Սիմոն զարմացած աւելցուց.

— Մարդ կամքի միջոցաւ ամէն ինչ կրնայ սորվիլ:

— Մարդիկ կ'աշխատին ես ալ կ'աշխատիմ:

— Անուշագ ի՞նչ է

— Միքայէլ:

— Լա՛ւ, Միքայէլ, եթէ քու ինքնութեանդ մասին ու է յայտնութիւն չես ուզեր ընել այդ քու գիտնալիք բանդ է, սակայն ապրուստդ շահելու ես: Եթէ ինձ նման աշխատիս կը խոստանամ քեզ պահել:

— Աստուած քեզ վարձատրէ: Պիտի սորվիմ: Տուցուր ընելիքս:

Սիմոն դերձանը առաւ մատներուն մէջէն քաշեց և մոմոտելու կերպր ցուցուց:

— Տե՛ս դժուար չէ:

Միքայէլ դիտեց, դերձանը ոլորեց մատներուն մէջ և յաջողեցաւ մէկ անգամէն նմանցնել ու ծայր մը շինեց:

Սիմոն ցուցուց ներքին և արտաքին ներփանները իրարու փակցնելու կերպը: Միքայէլ այս ալ անմիջապէս հասկեցաւ, Վարպետը յետոյ սորվեցուց ասեղ անցնելու և կարելու կերպը: Միքայէլ շուտով այս ալ սորվեցաւ: Կոշկակարը ինչ որ ցուցուց Միքայէլ անմիջապէս իւրացուց և երեք օրուան մէջ սկսաւ գործել այնպէս մը իբր թէ ամբողջ կեանքին մէջ կօշկակար եղած ըլլար:

Անդադար կ'աշխատէր քիչ կ'ուտէր և երբ գործը լըմընցնէր լռիկ նստելով վեր կը նայէր: Քիչ անգամ փողոց կ'ելնէր, պէտք եղածին չափ միայն կը խօսէր, ո՛չ կը խնդար, ո՛չ ալ կը կատակէր: Միայն մէկ անգամ խնդալը տեսան ան ալ առաջին իրիկունը՝ երբ կինը կերակուր տուաւ:

2.

Օրեր ու շաբաթներ իրարու յաջորդեցին ու ամբողջ տարի մը սահեցաւ անցաւ: Միքայէլ Սիմոնի տան մէջ կը բնակէր ու անոր համար կ'աշխատէր: Սիմոնի աշակերտին համբաւը տարածուեցաւ: Մարդիկ կ'ըսէին թէ Միքայէլի նման կռիկ, զօրաւոր կօշիկներ շինող չկար: Ան կողմէ Սիմոնի կը գիմէին կօշիկներու համար, այս պատճառաւ ան սկսաւ հարստանալ:

Ձմեռ օր մը Սիմոն և Միքայէլ նստած կ'աշխատէին: Երեք ձիով ու պանդակներով բալխիւր մը կանգ առաւ հիւղակին առջեւ: Պատուհանէն դուրս նայեցան ու տեսան որ բալխիւրին վրայէն մարդ մը ցատկելով դուռը կը բանար: Մօրթէ վերարկուի մը մէջ փաթթուած ազնուական մը դուրս ելաւ կառքէն և դէպի Սիմոնին հիւղակը յառաջացաւ: Մարթա վաղեց դուռը կրնակի վրայ բացաւ: Ազնուականը ծռելով գոնէն անցաւ. երբ ուղիղ կեցաւ գրեթէ ցեղունին կը դպէր գլուխը: Կարծես սենեակին կէսը լիցուց:

Սիմոն ոտքի ելնելով խոնարհութիւն մը ըրաւ և օտարականին նայեցաւ զարմացմամբ: Անոր նման մարդ երբէք չէր տեսած: Ինք անձնապէս նիհար էր, Միքայէլ ալ նիհար էր, Մարթա չորցած տարեխի կը նմանէր: Այս մարդը կարծես ուրիշ աշխարհէ մը կուգար: Դէմքը պայծառագեղ էր ու գիրուկ, վիզը ցուլի մը վիզին կը նմանէր ու երկաթէ կազմ մը ունէր:

Ազնուականը կանոնաւոր չնչառութիւնը վերստացաւ վերարկուն հանեց, նստարանին վրայ նստաւ ու ըսաւ.

— Վարպետ ո՞վ է մէջերնիդ.

Սիմոն յառաջ անցնելով ըսաւ.

— Ես եմ Բարձրապատիւ Տէր:

Ազնուականը խօսքը ծառային ուղղելով պօռաց:

— Թէօօօօր, կաշին նիւս բեր:

ՄԵԺԿ

34657

Ծառան ծրար մը ձեռքը ներս վազեց: Ազնուականը
ծրարը առաւ սեղանին վրայ դրաւ:

— Բա՛ց, պօռաց:

Ծառան ծրարը բացաւ: Ազնուականը մատովը կաշին
ցուցնելով ըսաւ:

— Կօշկակար, մտիկ ըրէ՛, կը տեսնես այս կաշին:

— Այո՛, Բարձրապատիւ Տէ՛ր:

— Ինչ տեսակ կաշի ըլլալը կրնա՞ս ըսել տեսնենք:

Սիմոն անդամ մը շօշափեց կաշին ու աւելցուց:

— Ընտիր կաշի՛ է:

— Միամիտ արարած հարկաւ ընտիր կաշի է: Կեսանքիդ
մէջ այսպիսի կաշի տեսած չես: Գերմանական կաշի է ու
քսան բուպի կ'արժէ:

Սիմոն ապշահար կալազեց. «Ու՞ր կրնայի տեսնել այս
օրինակ կաշի»:

Աղէ՛կ, աղէ՛կ, ոտքիս յարմար կօշիկներ պիտի կըր-
նա՞ս շինել կաշիէն:

— Կրնամ շինել, Բարձրապատիւ Տէր.

— Ո՛հ, կրնաս, անանկ է, որոտաց ազնուականը: Աղէկ
նկատի առ թէ որո՞ւ համար պիտի շինես այս ոտնաման-
ները և թէ որպիսի սուղ կաշիէ մը: Այնպէս պէտք է շինես որ
առանց ճաթեցնելու որ կամ ձեւափոխելու կարենամ տարի
մը հագնիլ: Եթէ կրնաս, առ կաշին և կտրէ զայն, եթէ
չէս կրնար ըսէ և մի՛ վատնիր կաշին: Արդ, անա կ'աղղարա-
լեմ, եթէ կօշիկները ճաթին կամ տարիէ մը առաջ իրենց
ձեւը կորսնցնեն, քեզ բանտարկել պիտի տամ: Իսկ եթէ
չձաթին կամ չի հիննան, աշխատութեանդ համար տասը
բուբի պիտի տամ:

Սիմոն շուարած ինչ ըսելը չէր գիտեր: Միքայէլին
դարձաւ նայեցաւ և արմուկովը մշտելով փսփոաց, «Գործը
վրաս առնե՞մ: Միքայէլ զլուխը շարժեց հասկցնել ուզելով
«Այո՛, առ»:

Սիմոն հաւանեցաւ և յանձն առաւ զոյգ մը կօշիկ շինել
որ տարի մը առանց ճաթելու կամ ձեւափոխուելու պիտի
հագնուէր:

Ազնուականը հրամայեց ծառային աջը քաշել, և ոտքի
ոտնամանը դուրս հանելով գետնին վրայ դրաւ.

— Ա՛ռ, չափը:

Սիմոն տասնեւօթր մատնաչափ երկար թուղթ մը
կտրելով տարածեց. գետինը նստաւ. ձեռքերըր զոգնոցին
սրբեց ազնուականին գուլպաները չաղտոտելու համար և
սկսաւ չափը առնել: Ներքանը չափելէ վերջ երբ կարգը
եկաւ բուժբին, թուղթը կարճ եկաւ: Սրտնքը բուժբին
տեղը գերանի մը պէս հաստ էր:

— Հոգ տար որ սրտնքին տեղը նեղ չընես:

Սիմոն ոտք ելաւ ուրիշ թուղթի կտոր մը աւելցընե-
լու համար. Ազնուականը նստած տեղը ոտքին մատները
կը շարժուէր գուլպաներուն մէջ, և միեւնոյն ատեն հիւ-
ղակին մէջի մարդիկը կը դիտէր: Միքայէլը աչքին զար-
կաւ:

— Սա ո՞վ է ըսաւ:

— Գործաւորս է: Կօշիկները ան պիտի շինէ:

— Լաւ, նայէ ուրեմն, ըսաւ ազնուականը Միքայէլին:
Ձանա՛, զանոնք այնպէս մը շինել որ տարի մը դիմանան:

Սիմոն դարձաւ նայեցաւ և տեսաւ որ Միքայէլ փո-
խանակ ազնուականին նայելու, անկէ անդին գտնուող
բան մը կը դիտէր: Միքայէլ նայեցաւ ու նայեցաւ, յան-
կարճ ժպտեցաւ, և ամբողջ գէմքը ճառագայթեց:

«Ի՞նչ բանի վրայ կը ծիծաղիս, ապո՛ւշ», պոռաց ազ-
նուականը «Աւելի աղէկ է որ հոգ տանիս և ոտնամանները
ժամանակին լմցնես»:

Միքայէլ ըսաւ.

— Որոշեալ ժամուն անոնք շինուած պիտի ըլլան:

— Բաւական է:

Ազնուականը ոտնամանները և մաշտակէ վերարկուն
հագաւ, ծայրերովը լաւ մը փաթթուելէ վերջ գէպի դուռը
յառաջացաւ, օակայն մոռնալով ծոխի գլուխը դուռի վերի
սէմին զարկաւ:

Ազնուականը հայհոյեց և գլուխը շփեց, յետոյ բալխիւրը
մանելով հեռացաւ: Անոր մեկնելէն վերջ Սիմոն ըսաւ.

—Ահա՛ քեզի ցուլ մը դոր չես կրնար թակով մը սպաննել .
գլխովը գրան գերանը խորտակեց, բայց բանի աեղ չի
գրաւ:

Մարթա ըսաւ,

—Այսպէս ապրելով անշուշտ կը գիրնան ու կը խորհիմ
որ նոյնիսկ մահը այդ մեծ մտի կտորին բան չկրնար ընել:

Է.

Քիչ վերջ, Սիմոն Միքայէլին ըսաւ. «Հիմա հոս
նայէ՛, գործը վրանիս առինք, պէտք է ջանանք և նե-
ղութուն չտեղծենք»: Կաշին թանկագին է և աղնուականը
չարամոյն: Ձգոյշ ըլլանք եւ սխալ չընենք: Դուն առ չա-
փերը, աչքերդ աւելի ձկուն են և հիմա դուն ինձմէ աւելի
ճարտար ես: Կտրէ կաշին և ես երեսները պիտի լրացնեմ:

Միքայէլ հնազանդեցաւ, առաւ կաշին, տարածեց
զայն սեղանին վրայ, երկուքի ծալլեց, առաւ դանակը և
սկսաւ կտրել:

Մարթա եկաւ և դիտեց զայն, ու ըրածը տեսնելով
զարմացաւ: Մարթա որ կօշկաշինութիւնը գիտէր, դի-
տեց որ Միքայէլ կաշին ոչ թէ ոտնամաններու՝ այլ մու-
ճակներու համար կը կտրէր, փափաքեցաւ խօսիլ սակայն
խորհելէ վերջ ըսաւ իւրովի, «Թերեւս ես չեմ գիտեր թէ
ինչպէս կը չինեն մարդոց կօշիկները. կարծեմ թէ Մի-
քայէլ աւելի աղէկ գիտէ, չեմ ուզէր միջամտել:

Երբ ամէն բան կտրեց, առաւ դերձանը և սկսաւ կա-
րել, ոչ թէ զոյգ կարով ինչպէս կը կարեն, այլ մուճակ-
ներու համար գործածական պարզ կարով Մարթա նորէն
զարմացաւ, բայց դարձեալ չուզեց միջամտել: Միքայէլ
անընդհատ մինչեւ կէս օր կարեց: Յետոյ Սիմոն ելաւ և
տեսաւ որ Միքայէլ աղնուականին կաշիէն մուճակներ, շի-
ներ էր: Քրթմնջեց «Ինչպէս եղաւ» խորհեցաւ «Միքայէլ
ամբողջ տարի մը մեր հետը ապրեցաւ և սխալ մը չըրաւ,
և հիմա այսօրինակ սխալ մը գործեց: Աղնուականը
թանձր ոտնամաններ ապսպրեց և Միքայէլ առանց ներքանի

մուճակներ չիներ և ալսպէսով կաշին պարապ տեղ վատներ
է: Ի՞նչ պատասխան տամ մարդուն: Հոստեղ անոր նման
ուրիշ կաշի չեմ կրնար գտնել»:

Եւ ըսաւ Միքայէլին

—Ի՞նչ ըրեր ես բարեկամս զիո փճացուցիր. մարդը
կօշիկներ ապսպրեց և ի՞նչ չիներ ես:

Դեռ խօսքը աւարտած չէր երբ դուռը ուժգին կերպով
զարնուեցաւ, պատուհանէն նայեցաւ, մէկը եկեր էր ձիով,
և ձին կը կապէր. դուռը բացին, և աղնուականին ծառան
որ ցորեկին անոր հետ էր, ներս եկաւ:

—Բարի լո՛յ:

—Բարի յո՛յս, ի՞նչ կ'ուզես:

—Տիրուհիս խրկեց զիս ոտնամաններուն համար:

—Ոտնամաններո՞ւն համար ի՞նչ:

—Աղնուականը ա՛լ ոտնամաններուն պէտք չունի:

—Մի՛ ըսեր:

—Ձեր տունէն մեկնելէ վերջ, իր տունը հասնելէն
առաջ բալխիւրին մէջ մեռաւ: Երբ տուն հասանք, դուրս
հանեցինք և ան սոսկրակի մը պէս գետնին վրայ տա-
րածուեցաւ: Բոլորովին մեռած և սառած էր. դժուարաւ
կրցանք զայն բալխիւրէն դուրս հանել: Տիկինը զիս ձեզի
խրկեց ըսելու. «Ըսէ կօշկակարին որ ոտնամանները ապրս-
պրող և կաշին ձգող մարդը անոնց այլ եւս պէտք չունի,
և ապսպրէ որ այդ նոյն կաշիէն ննջեցեալին համար մու-
ճակներ չինեն և սպասէ՛ մինչեւ որ պատրաստ ըլլան և
զանոնք քեզի հետ տուն բեր»:

Ահա այս բանին համար եկայ:

Միքայէլ սեղանին վրայէն կաշիին կտորները ժողվեց
զանոնք ծրար մը ըրաւ. առաւ մուճակները որոնք բոլոր-
ովին լմնցած էին, իրարու մէջ անցուց, զանոնք իր
գոգնոցովը սրբեց և երիտասարդին երկնցուց: Երիտասարդը
առաւ զանոնք:

—Մնաք բարով, վարպետնե՛ր և բարի յաջողութի՛ւն

Ը.

Տարի մը անցաւ, երկու տարիներ անցան, և հիմա Միքայէլ հինգ տարիէ ի վեր Սիմոնին հետ կ'ապրէր։ Առաջուան պէս կ'ապրէր։ Ոչ մէկ ակազ կ'երթար։ Պարապ նիւթերու վրայ չէր խօսէր, և բոլոր այս միջոցին երկու անգամ ժպտեցաւ. անգամ մը երբ Մարթա իրեն կերակուր տուած էր, և երկրորդ անգամ երբ աղուականը սենեակին մէջ նստած էր։ Սիմոն շատ գոհ էր իր գործաւորէն այլեւ չէր հարցնէր անոր թէ ուրկէ եկած էր։

Իր միակ վախը ահ էր ուր Միքայէլ կրնար գինքը թողուլ։ Օր մը առաջը նստած էին։ Մարթա կաթսան կը տաքցնէր աղաքներ նստարաններուն վրայ կը խաղային և պատուհանէն դուրս կը նայէին. Սիմոն գործիքը կը սրըցնէր պատուհանի մը առջեւ, Միքայէլ միւս պատուհանին առջեւ նստած կրունկ մը կը բարձրացնէր։

Տղաքներէն մին նստարանին վրայէն վաղելով Միքայէլին քով եկաւ և անոր ուսերուն վրայ ծուկով պատուհանէն դուրս նայեցաւ։ «Հօրեղբայր Միքայէլ» ըսաւ նայէ, վաճառականի մը կիներ մեղի կուգայ երկու փոքրիկ աղջիկներով։ Աղջիկներէն մին կաղ է։

Հաղիւ թէ տղան այս րոտած էր, ահա Միքայէլ իր գործը վար նետեց. դէպի պատուհանը դարձաւ և փողոցն ի վեր նայեցաւ։ Սիմոն ապշեցաւ Միքայէլ երբէք դուրս նայելու սովորութիւնն չունէր, ասկայն հիմա կարծես պատուհանին փակած էր և բանի մը կը նայէր։ Սիմոն եւս դուրս նայեցաւ, տեսաւ կոկիկ հագուած կին մը որ չի տակ գէպի իր դուռը կը յառաջանար։ Երկու փոքր աղջիկներու ձեռքերէն բռնած էր ան։ Մուշտակէ վերարկուներ և գլուխներուն վրայ ալ շալեր ունեցող պզտիկները այնքան իրարու կը նմանէին որ դժուար էր զանոնք իրարմէ զանազանել։ Բայց մին կաղ էր և այդ բանը քալած աստիճան կ'երևէր։ Կինը ռանգուխներէն վեր ելլելով

նրբանցքը մտաւ, դուռը գտնելով մղակը վերցուց և ներս եկաւ։

— Բարի լո՛յս վարպետներ։

— Բարի եկաք, ի՞նչ բանի պէտք ունիք։

Կինը սեղանին քովը նստաւ, երկու փոքրիկ աղջիկները ամօթխած էին և իր ծունկերուն կը փաթէին։

— Կ'ուզեմ որ այս փոքր աղջիկներուն կաշիէ ոտնամաններ շինէք դարնան համար։

— Շատ լաւ. երբէք այնքան փոքրը շինած չենք. բայց կրնանք շինել, ծայրերը կաշիէ՝ թէ լաթէ ըլլան։ Հոն է Միքայէլը ամէն բան ձեռքէն կուգայ։ Սիմոն դարձաւ Միքայէլին նայեցաւ և տեսաւ որ ան իր գործը մէկ կողմ նետած՝ ուղղակի պզտիկ աղջիկներուն հը նայէր, Սիմոն զարմացաւ. իրաւ է որ պզտիկ աղջիկները գեղեցիկ էին սեւ աչուրներով, գիրուկ և վարդագոյն աղուոր վերարկուներ ու թաշկինակներ ունէին, բայց այսուհանդէպ Սիմոն չէր հասկնար թէ Միքայէլ ինչո՞ւ զանոնք այնքան ուշադրութեամբ կը քննէր, իբրեւ թէ ճանչնար զանոնք։ Սիմոն ապշահար՝ գինը որոշելու համար սկսաւ կնոջ հետ խօսիլ։ Սակարկութիւնը լմնցնելէ վերջ չափերը պատրաստեց։ Կինը փոքրիկ կաղ աղջիկը իր գիրկը առաւ և ըսաւ. «Այս փոքր աղջնակէն երկու չափ առ», Մին գալարուած ոտքէն եւ երեք հատ ալ միւս ոտքէն։ Իրենց ոտքերը յարանման են անոնք. երկուքեակներ են. «Սիմոն չափերը առաւ և փոքրիկ հաշմանդամին վրայ նայելով ըսաւ.

— Այսքան գեղեցիկ մանուկ մը, ինչպէ՞ս ասանկ եղաւ. Աստուծոյ ծնաւ.

— Ո՛չ ըսաւ կինը, իր մայրը ճգմեց գինքը.

Մարթա փափաքելով գիտնալ թէ ո՛վ էր կ'ընէ և աղաքը որուն էին, խօսակցութեան մէջ մտաւ և հարցուց,

— Դուք իրենց մայրը չե՞մ։

— Ո՛չ փոքրիկ տիւրուհի, իրենց մայրը չեմ, ոչ ալ անոնց մէկ ազգականը։ Անոնք բոլորովին անծանօթներ էին ինծի։ Զանոնք որդեգրեցի։

— Բաւ զաւակներդ չըլլալով հանգերձ զանոնք այն-
քան կը սիրեմս .

— Ինչպէ՞ս չսիրեմ. երկուքն ալ լանջքիս վրայ սը-
նուցի . զաւակ մը ունէի բայց Աստուած առաւ զինքը :
Անոր վրայ այնքան հոգ չունէի, որքան ունիմ ասոնց
վրայ :

— Որու՞ն տղաքներն են ասոնք :

Թ .

Կինը խօսիլ սկսաւ և պատմեց անոնց ամբողջ պատ-
մութիւնը .

— Վեց տարի առաջ րաւ հէ, այս երկու տղաքները մէկ
չաբթուան մէջ որբացան : Հայրը երեքշաբթի օր թաղուե-
ցաւ մայրը ուրբաթ օր մեռաւ : Իրենց հօրը մահէն երեք
օր վերջը ծնան և մայրերնին իրենց ծնելէն ետք օր մը
խսկ չապրեցաւ : Այդ ժամանակ ամուսնոյս հետ քաղաքը
կը բնակէինք : Դրացիներ էինք, իրենց հիւղակը մերի-
նին քովէ էր : Հայրերնին մեռաւկեաց գերդացի մը՝ ան-
տառէն փայտ կտրելով կ'ապրեցնէր իր ընտանիքը : Օր
մը վրան ծառ մը ինկաւ, և աղիքները դուրս թափեց :
Հազիւ թէ տուն բերած էին զինք հողին աւանդեց : Նոյն
չաբթուան մէջ կինը երկուորեակներ ծնան—այս պղտիկ
աղջնակները : Նէ բոլորովին միայնակ էր խեղճութեան և
միայնութեան մէջ, մէկը չունէր իրեն օգնող :

Մենդաբերութեան ժամանակ միայնակ էր և միայնակ
մահուան ժամուն : Յաջորդ առաւօտ դացի տեսնելու համար
թէ ինչպէս էր, զինքը պաղած ու կարծրացած գտայ : Մե-
ռած ատեն գործուած էր այս պղտիկ աղջկան վրայ զինքը
ձգմած և ոտքը գալարած էր : Դրացիները եկան շաապով,
լուացին մարմինը ու դուրս հանեցին և գազաղ մը շինե-
լով թաղեցին զինքը : Անոնց ամէնքն ալ բարի մարդիկ
էին : Բայց մէջտեղը երկու փոքրիկ աղջիկներ կային .
ի՞նչ պիտի ընէին զանոնք : Նս կայի միայն որ նորածին
մը ունէի : Ութը շաբաթէ ի վեր կաթ կուտայի տղուս .

ուստի ժամանակի մը համար փոքրիկ աղջիկները ես առի :
Դիւղացիները մէկտեղ ժողուեցան և զանոնք ինչ ընելու
մասին խորհեցան, խօսեցան և յետոյ ինծի ըսին «Մարիա,
ատեն մը զանոնք պահէ և մեզի ժամանակ տուր խորհելու,
և բան մը որոշելու» :

«Զանոնք սնուցանել սկսայ եւ կը խորհէի թէ կաղը
սնուցանելու հարկ չկար : Բնաւ չէի կրնար յուսալ թէ ան
կրնար ապրիլ : Բայց յետոյ ինքնիրենս ըսի. «Ինչո՞ւ պղտիկ
հրեշապիկն հոգին տառապի», խղճացի վրան եւ զայն ալ
կերակրեցի : Այնպէսով անոնց երեքն ալ կաթովս սնուցի
մօ՛ւ, և այլ և յուրք : Երիտասարդ եւ զօրաւոր էի
այն ատեն և առատ կաթ ունէի : Աստուած այնքան առատ
կաթ տուաւ որ չէի գիտեր թէ աւելին ինչընելու էի : Եր-
կուքը միեւնոյն ժամանակ կը սնուցնէի երրորդը կը
սպասէր, երբ մին կշտանար երրորդը կառնէի : Այսպէս
Աստուած թոյլ տուաւ որ երեքն ալ սնուցանեմ, բայց
մանչս երկու տարեկան չկար մեռաւ : Աստուած անկէ ի
վեր ինծի զաւակ չպարգեւեց : Բայց մեր նիւթական վի-
ճակը բարեւաւուեցաւ և հիմա մենք վաճառականին հետ
աղօրթիք կը բնակինք, լաւ կը չահինք եւ ազէկ կ'ապ-
րինք : Զաւակ չունիմ ատանց այս տղաքներուն ինչպէ՞ս
միայնակ պիտի կրնամ ապրիլ, ինչպէ՞ս կրնամ դադրել
զանոնք սիրելէ : Անոնք ինծի համար այն են ինչ որ է
մեղրամոմը մոմին համար :

Կինը մէկ ձեռքովը կաղ աղջիկը կուրծքին վրայ սեղ-
մեց եւ միւսովը իր այտերէն հոտող արցունքը սրբեց :
Մարթա հառաչեց եւ ըսաւ «Հին առած մը կայ որ շաա
ճիշտ է . «Մարդիկ կրնան առանց հօր կամ մօր ապրիլ, բայց
առանց Աստուծոյ երբեք» :

Երբ այսպէս իրենց մէջ կը խօսակցէին, Միքայէլին
նստած անկիւնէն լոյս մը ելաւ կայծակի մը չողիւնին
նման ու ամբողջ սենեակը վայրկենապէս լուսաւորեց :
Ամէնքն ալ իրեն նայեցան եւ տեսան որ ձեռքերը ծուն-
կուրներուն վրայ ծալած նստած էր եւ գէպի վեր կը
նայէր ու կը ժպտէր :

Ժ.

Կինը տղաքներուն հետ մէկտեղ մեկնեցաւ: Միքայէլ նստարանէն ելաւ, գործը վար դրաւ, հանեց գոգնոցը հնակարկատին եւ կնոջը առջեւը մընչեւ գետինը խոնարհութիւն ըրաւ եւ ըսաւ:

— Մնաք բարով, տանտէրներ. Աստուած ինծի ներած է: Դուք ալ ինծի ներեցէք եթէ սխալ մը գործեցի:

Տեսան որ Միքայէլէն լոյս մը կը ցոլար: Միմոն ոտք ելաւ, Միքայէլին առջեւը խոնարհեցաւ եւ ըսաւ:

— Կը ասեմ, Միքայէլ, որ դուռն սովորական մարդ մը չես, եւ ես չեմ կարող վար դնել կամ հարցափորձել քեզ: Այսու հանդերձ միայն սա հարցումներուն պատասխանէ. ինչո՞ւ երբ քեզ գտայ եւ տուն բերի տխուր էիր, եւ ինչո՞ւ երբ Մարթա ուտելիք տուաւ քեզի, իրեն նայելով ժպտեցար եւ անկէ վերջ աւելի զուարթ եղար: Յետոյ երբ ագնուականը եկաւ ոտնամաններ ապսպրելու համար, երկրորդ անգամ ինչո՞ւ ժպտեցար ու աւելի զուարթացար: Եւ հիմա երբ կինը պզտիկ աղջիկները բերաւ, ինչո՞ւ երրորդ անգամ ժպտեցար եւ այնքան խանդավառ եղար: Ընէ ինծի Միքայէլ, ինչո՞ւ քեզմէ այսպիսի լոյս մը կը ցոլայ եւ ինչո՞ւ երեք անգամ ժպտեցար:

Միքայէլ ըսաւ:

— Լոյս կարտացոլայ ինձմէ որովհետեւ պատժուած էի եւ արդ Աստուած ներած է ինծի: Երեք անգամ ժպտեցայ որովհետեւ ինձմէ պահանջուած էր Աստուծմէ երեք բառեր սորվիլ: Հիմա այդ երեք բառերը գիտեմ. Առաջին բառը սորվեցայ երբ կինդ խղճաց վրաս, ուստի առաջին անգամ ժպտեցայ: Երկրորդ բառը սորվեցայ երբ հարուստ մարդը ոտնամաններ ապսպրեց, ուստի նորէն ժպտեցայ: Եւ հիմա երբ պզտիկ աղջիկները տեսայ, երրորդ եւ վերջին բառը սորվեցայ. ուստի երրորդ անգամ ժպտեցայ:

Միմոն լսաւ, «ըսէ՛ ինծի Միքայէլ, ինչո՞ւ Աստուած

պատժեց քեզ, եւ ի՞նչ են այդ երեք բառերը, որպէս զի ես ալ զանոնք գիտնամ»:

Միքայէլ ըսաւ. «Աստուած պատժեց զիս որովհետեւ իրեն չհնազանդեցայ: Երկնքի մէջ հրեշտակ մըն էի եւ Աստուծոյ անհնազանդ գառնուեցայ: Երկնքի մէջ հրեշտակ մըն էի, Աստուած խրկեց զիս որպէս զի կնոջ մը հոգին առնեմ: Վարձ երկիր իջայ եւ տեսայ կինը միայնակ եւ հիւանդ պառկած: Քիչ մը առաջ երկւորեակներ ծներ էր — երկու փոքրիկ աղջիկներ: Անոնք մեղմօրէն կը շարժուէին իրենց մօրը քովիկը. նէ զանոնք կուրծքին վրայ քաշելու չափ իսկ ուժ չունէր: Կինը տեսաւ զիս, հասկըցաւ որ Աստուած խրկած էր զիս իր հոգին առնելու համար, լալահառաջ ըսաւ, «Հրեշտակ Աստուծո՛յ, նոր թացիքն ա՛մուսինս, անտառէն ծառ մը ինկաւ ուղի սպաննեց զայն: Այս պզտիկ որբերու հոգ տանող ո՞չ քոյր ո՞չ մօրաքոյր եւ ո՞չ մայր ունիմ, փոքրիկ հոգիս մի առնիր: Թող առը որ զաւակներս եւ սնուցանեմ, մեծցնեմ ուստի չանեմ զանոնք ինչպէ՛ս առանց հօր կամ մօր պիտի կարենան ապրիլ: Մօրը խնդրածին համեմատ շարժեցայ, մանուկներէն մին իր գիրկը եւ միւսը բազուկներուն մէջ դնել վերջ երկնք՝ Աստուծոյ քով վերադարձայ. դէպի Աստուած թռայ եւ ըսի «Չէի կրնար կնոջ հոգին առնել: Հայրը անտառին մէջ մեռեր էր. մայրը նորածիններ ունէր, աղաչեց որ իր հոգին չառնեմ: Նէ բաւ. «Թող առը որ սնուցանեմ մանուկներս եւ մեծցնեմ զանոնք: Ինչպէս կրնան առանց հօր կամ մօր ապրիլ: Չէի կրնար մօրը հոգին առնել:»

«Աստուած ըսաւ ինծի» «Ետ դարձիր եւ մօրը հոգին ա՛ւ: Մինչեւ որ երեք բառեր չսորվիս, երկնք մի՛ վերադառնար: Պիտի սորվիս թէ ի՞նչ կայ մարդոց մեջ եւ ի՞նչ տեսած չի մարդոց եւ մարդիկ ինչո՞վ կ'ապրին:

Ետ՝ երկիր իջայ եւ մօրը հոգին առի: Նորածինները կուրծքէն ինկան անշունջ մարմինը անկողնին մէջ գլորուեցաւ եւ պզտիկներէն մին ճգմեց եւ ոտքը գալարեց: Դիւղէն վեր բարձրացայ եւ ջանացի հոգին Աստուծոյ առնիլ: Մեծ հով մը պատեց զիս, թեւերս ինկան եւ տարուեցան: Հոգին միայնակ Աստուծոյ ելաւ, եւ ալ երկիր ինկայ ճամբուն եզերքը:

ժ.Ա.

Սիմոն և Մարթա հիմա հասկացան թէ զո՛վ կերակրած և հագուեցուցած էին, և ո՛վ էր իրենց հետ ապրողը, սուտի վախէ եւ ուրախութենէ մղհալ լացին: Հրեշտակը աւելցուց, «Մարդկային պէտքերէն ոչ մէկուն գիտակ՝ դաշխին մէջ միայնակ ու մերկ կը կենայի, հիմա որ շրն-չաւոր էի չէի գիտեր թէ ինչ կը նշանակէին անօթութիւն, աղքատութիւն կամ ցուրտ»:

Սովալլուկ եւ սառած, ի՛նչ ընելիքս չէի գիտեր Դո՛ւտին մէջ Աստուծոյ համար կառուցուած մատուռ մը տեսայ: Հոն գացի, խորհելով հոն ապաստանարան գտնել: Բայց մատուռին դուռը կղպուած էր որով ներս չէի կրնար մտնել: Հովէն ինքզինքս պառսպարելու համար ըստիպուեցայ մատուռի պատին տակը նստել: Իրիկունը վրայ հասաւ անօթի էի եւ ցուրտէն կը սառէի, եւ ամէն կողմն կը ցաւէր: Յանկարծ փողոցի վաւի կողմէն մարդու մը գալը լսեցի: Չեռքին մէջ գոյգ մը կօշիկ ունէր ան, եւ ինքնիրեն կը խօսէր: Մարդ ըլլալէս ի վեր տառաջին անգամն էր որ մարդկային դէմք կը տեսնէի: Այս մարդուն գէմքը զիս սոսկումով լեցուց. զինքը չտեսնելու համար հակառակ կողմը դա՛տայ: Լսեցի որ ան ինքնիրեն կը խօսէր ձմեռուան միջոցին մարդիկը ցուրտէն պաշտպանելու կնոջը եւ զաւակներուն համար կերակուր ձարելու վրայ: Ինքնիրենս խորհեցայ, ես ցուրտէն ու անօթութենէ կը կորսուիմ ու այս մարդը թաք պահող վերաբերու մը, իրեն եւ կնոջը համար բաւականաչափ հաց ձարելու միջոցներուն վրայ կը խորհի: Ան չկրնար օգնել ինձի: Մարդը զիս տեսնելով, խոփուեցաւ եւ առաջուրնէ աւելի սոսկալի երեւոյթ մը առաւ: Երբ ձամբան շարունակելով հեռացաւ յուսահատ եղայ: Յանկարծ լսեցի մարդուն ետ գալը անոր նայեցայ եւ տեսայ որ սիւննոյն մարդը չէր, առաջ դէմքին վրայ մահ կար, հիմա

կեանք: Դէմքին վրայ զԱստուած տեսայ, Բովս եկաւ եւ զիս հագուեցուց, ու իր տունը տարաւ: Երբ տուն հասանք, մեզ դիմաւորելու համար կին մը դուրս ելաւ եւ սկսաւ խօսիլ. կինը մարդէն աւելի սոսկալի էր: Բերնէն մահուան ոգին կ'արաշնջուէր ու ես կը շնչահեղձուէի ժահրին ապականութենէն: Նէ զիս ցուրտին մէջ ձգել ուզեց. եթէ այդպէս ըրած ըլլար վստահ եմ թէ պիտի մեռնէր: Յանկարծ ամուսինը Աստուծոյ անունը յիշեց եւ կինը անմիջապէս փոխուեցաւ: Երբ մեզի ուտելիք տուաւ եւ քաղցրութեամբ վրաս նայեցաւ, այն ամեն կնոջ նայեցայ դէմքին վրայ տյլեւս մահ չկար, այլ կենդանութիւն ու իր մէջ Աստուած տեսայ: «Այն ամեն Աստուծոյ սորվեցնել ուզած առաջին բառը յիշեցի՝ պիտի սորվիս թէ ինչ կայ մարդուն մէջ»: Հասկցայ որ մարդուն մէջ սէր կար. ուրախացայ, որովհետեւ Աստուած արդէն սկսած էր ինձի յայտնել ի՛նչ որ խոստացած էր, ու առաջին անգամը ըլլալով խնդացի: Բայց տակաւին ամէն բան չէի կրնար հասկնալ: Չէի գիտեր թէ մարդոց ի՛նչ քան տառաջան էր եւ թե մարդիկ ի՛նչով կ'ապրէին:

«Չեզի հետ ապրի սկսայ, տարի մը ապրած էի երբ մարդ մը ոտնամաներ ապսպրելու եկաւ, ոտնամաններ՝ որոնք տարի մը առանց ձաթելու և ձեւափոխելու պիտի հալուէին: Իրեն նայեցայ և յանկարծ իր ետեւը ընկերս՝ մահուան հրեշտակը կեցած տեսայ: Ինձ մէջ զառ հրեշտակը ամենող չեղաւ. բայց ես զինքը կը ճանչնայի և գիտէի որ արեւը մարը մտնելէն առաջ, ան հարուստ մարդուն հոգին պիտի առնէր: Մտովին կըսէի. «այս մարդը տարուան մը համար պաշարատուութիւն կը տեսնէ եւ չգիտեր որ իրիկունն չեղած պիտի մեռնի»: Ասոր վրայ Աստուծոյ երկրորդ բառը յիշեցի, պիտի սորվիս թէ «ինչ տրուած չէ մարդոց» Դիտնալով արդէն թէ ինչ կար մարդոց մէջ, հիմա գիտէի նաեւ թէ մարդոց ի՛նչ տրուած չէր, մարդոց տրուած չէր գիտնալ թէ ինչ բաներու պէտք ունէին իրենց մարմիններուն համար: Եւ երկրորդ անգամը, ժպտեցայ: Ուրախ էի որ հրեշտակ ընկերս տեսած էի, ուրախ էի որ Աս

տուած իր երկրորդ՝ բառը ինծի յայտնած էր: «Բայց այսուհանդերձ ամէն բան չէի կրնար հասկնալ»: Չէի հասկըցած թէ մարդիկ ինչո՞ւ կ'ապրէին: Սպասեցի ու սպասեցի մինչեւ որ Աստուած իր երրորդ բառը ինծի յայտնեց: Եւ վեցերորդ տարին պզտիկ երկւորեակ աղջիկները երբ եկան, ճանչցայ զանոնք եւ իմացայ թէ անոնք մահուընէ Բնչպէս ազատած էին: Երբ ասոնք լսեցի սկսայ խորհիլ «Մայրը մանուկներուն մասին զգացած սէրէն մղեալ աղաչած էր ու համակերպած էի: Խորհած էի թէ մանուկները առանց հօր կամ մօր չէին կրնար ապրիլ: Այսուհանդերձ օտարական մը զանոնք դիւցողացած եւ մեծցուցած էր: Քիչ առաջ երբ կ'ընէ իրենց չեղող մանուկներուն վրայ լացաւ եւ երբ տեսայ անոնց հանդէպ ունեցած քաղցրութիւնը, իր անձին մէջ ճանչցայ կենդանի Աստուածը եւ գիացա՛յ թէ մարդիկ ինչո՞ւ կ'ապրէին: Այլեւս զգացի թէ Աստուած իր վերջին բառը յայտնած ու ներած էր ինձ:

Ասոր վրայ երրորդ անգամ ժպտեցայ:

ՃՈՒ.

Հանդերձները ինկան հրեշտակին մարմինէն եւ լոյսի այնպիսի պայծառութեամբ մը չըջապատուեցաւ որ անկարելի էր անոր նայիլ: Հնչուն ձայնով մը խօսեցաւ ու այնպիսի տպաւորութիւն մը գործեց իբր թէ ան ոչ թէ իրմէ այլ վերի երկինքներէն կուգար:

Հրեշտակը ըսաւ:

— Ինքզինքին հոգ տանելով չէ որ մարդս կ'ապրի այլ սիրով: Մօրը կարողութենէն վեր էր գիտնալ թէ մանուկները իրենց կեանքին համար ինչ բաներու պէտք ունէին: Ու է մարդու արուած չէ գիտնալ իրենց կենդանի մարմիններուն համար կօշիկներու և կամ իրիկուան դիակին համար մուճակներու պէտք ունենալին: Երբ մարդ էի ողջ մնացի ո՛չ թէ որովհետեւ ինքզինքիս հոգ տարի, այլ որովհետեւ օտարականի մը եւ անոր կնոջը

սրտին մէջ սէր գտնուելով խղճացին վրաս ու սիրեցին զիս: Որբերը իրենք իրենց վրայ խորհելով չէ՛ր որ ողջ մնացին այլ որովհետեւ օտար կնոջ մը սրտին մէջ սէր կար և նա խղճաց ու սիրեց զանոնք: Բովանդակ մարդկութիւնը կ'ապրի ոչ թէ ինք իր վրայ հոգ ընելով այլ մարդուն մէջ գոյութիւն ունեցող սիրով:

«Առաջ գիտէի որ Աստուած կեանք տուած է մարդոց և կ'ուզէ որ ապրին. հիմա ուրիշ բան մը գիտեցայ:

«Սորվեցայ որ Աստուած մարդոց առանձին ապրիլը չուզեր ուստի նա չյայտնէր իւրաքանչիւր մարդու իրեն համար պէտք եղածը. Աստուած կը փափաքի որ մարդիկ միութեամբ ապրին այս պատճառաւ անոնց յայտնած է միայն այն բաները որոնց բոլոր մարդիկ պէտք ունին իրենց և ամէնուն՝ միասնաբար:

«Մարդոց անանկ կերեւայ թէ իրենք իրենց վրայ հոգ տանելովնին է որ կ'ապրին, սորվեցայ որ իրականութեան մէջ անոնք մի միայն սիրով կ'ապրին: Ան որ սիրոյ մէջ կ'ապրի Աստուծոյ մէջ կ'ապրի և Աստուած իր մէջը, որովհետեւ Աստուած սէր է:

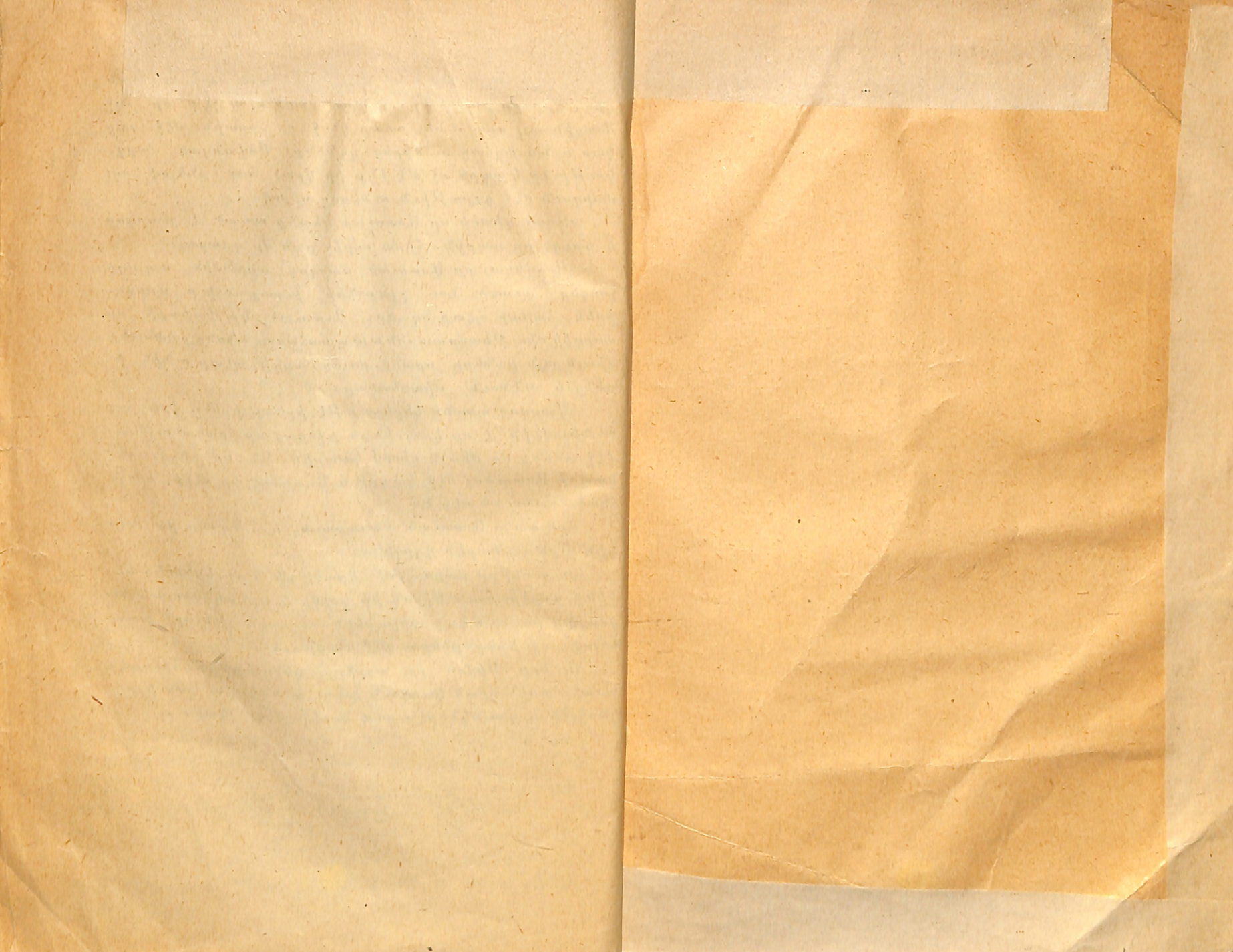
Հրեշտակը Աստուած փառաբանեց և հիւղակը իր ձայնին թրթռումներէն դղրդեցաւ:

Եւ տանիքը բացուելով կրակէ սիւն մը երկրէն երկինք բարձրացաւ: Սիւնն իր կնոջը և զաւակներուն հետ գետինը ինկաւ: Եւ հրեշտակին ուսերէն թեւեր բռնելով, ան երկինքներու մէջ համարաձաւ:

Ու երբ Սիւնն իր աչքերը վեր առաւ, հիւղակը առաջուանին նման կանգուն գտաւ և սակայն հոն իրմէ, կնոջմէն և զաւակներէն զատ ուրիշ մէկը չկար:

ՎԵՐՉ

51

ԾԱՆՈԹՈՒՄ

ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆՍ, հայերեն եւ օսար լեզուներով,
500 հասորե աւելի գրքեր պարունակող մասենադարան
մը ունի, զոր կաշխատի օր ըստ օրե նոխացնել, եւ որուն
համար եղած որ եւ իցե մասենակալն կամ դրամական
նուէր երախտագիտութեամբ կ'ընդունուի:

Այս առիթով ի մասնաւորի կը խնդրենք պատուար-
ժան հեղինակներէ, բարգմանիչներէ ու հրատարակիչներէ
որ իրենց հրատարակութիւններէն մէկ մէկ օրինակ մասե-
նադարանիս նուիրեն, եւ ասով ազգիս մէջ մասենադա-
րաններու կազմութեան իրական սաստիկներէն մին հան-
դիսացած ըլլալու գոհունակութիւնը վայելեն:

ՍԿԻՏԱՐԻ Ե. Ք. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳՈՐԾԱԳԻՉ ՄԱՐՄԻՆԸ

